

VASEMMISTOLIITON EDUSKUNTARYHMÄN LAUSUNTO

15.4.2021

Suuntaviivat covid-19-epidemiaan liittyvien rajoitustoimien ja -suositusten hallitulle purkamiselle – luonnos hallituksen muistioksi ("exit-suunnitelma")

Valtioneuvostolle

Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä kiittää mahdollisuudesta kommentoida luonnosta hallituksen muistioksi koskien suuntaviivoja covid-19-epidemiaan liittyvien rajoitustoimien ja -suositusten hallitulle purkamiselle ("*exit-suunnitelma*"). Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä kommentoi asiaa tällä lausunnolla ja esittää suunnitelmasta seuraavia huomioita:

Suunnittelun tärkeys

Yli vuoden kestänyt koronapandemia on ollut monella tapaa raskas. Kriisi ei ole ohi, epidemiatilannetta on seurattava päivästä toiseen ja myös uusiin toimiin on valmistauduttava. Epävarmuuden keskellä on kuitenkin samalla yhteiskunnan toipumisen, suomalaisten jaksamisen ja tulevaisuuden toivon kannalta tärkeää, että tehdään myös suunnitelmaa rajoitustoimien hallitusta purkamisesta.

Päätöksenteko pitkälti alueellista

On syytä huomioida, että merkittävä osa tehdyistä rajoitustoimista – esimerkiksi lapsiin ja nuoriin sekä kokoontumisiin vaikuttavat päätökset – päätetään hallituksen päätösten sijaan paikallistasolla. Esimerkiksi tartuntatautilain mukaisissa toimissa alueellinen päätöksenteko on pääsääntö. On myös tärkeää, että rajoituksista päätetään kulloinkin alueellinen välttämättömyys huomioiden.

Suunnitelmaluonnos ei täysin ilmennä sitä, missä määrin päätökset ovat tosiasiallisesti alueellisia ja miltä osin valtakunnallisia päätöksiä, siis mitkä toimista ratkaistaan paikallisesti ja mitkä valtioneuvoston tasolla. Esimerkiksi laaja peruskoulun yläluokkien ja toisen asteen etäopetussuositus ei ole enää voimassa, vaan etäopetuksesta voidaan päättää alueellisesti silloin, kun se on epidemiatilanteen vuoksi välttämätöntä. Toisin kuin suunnitelma antaa ymmärtää, hallitus ei siis päättä huhtikuussa perusopetuksen ja toisen asteen paluusta lähiopetukseen, vaan tällainen on linjattu pääsäännöksi jo maaliskuussa kolmen viikon väliaikaisten sulkutoimenpiteiden jälkeen. Moninaisten rajoitustoimien kokonaisuuden hahmottaminen onkin haastavaa, ja toimia on vaikea arvioida kokonaisuutena. Suunnitelma ei varsinaisesti auta tässä, vaan uhkaa osaltaan lisätä sekaannusta myös päätöksenteon tasosta.

Epidemiologinen arviointi ja toimien oikeudenmukainen suhde

Vaikka erilaisten rajoitustoimien kesken on tehtävä punnintaa, jossa sijansa on myös poliittisella harkinnalla, välttämättömät rajoitustoimet perustuvat aina epidemiologiseen tarpeeseen, perus- ja ihmisoikeuksien asettaessa valittavien keinojen oikeudelliset rajat. Myöskään toimien purkaminen ei voi olla huutoäänestys, vaan päätösten ytimessä on oltava ennen kaikkea epidemiologinen tilanne ja asiantuntijoiden arvio siitä, millaisissa toiminnoissa ja tilanteissa tartuntariski on merkittävin. Asiassa pyydetyn kaltainen rasti ruutuun -tyylinen lausuntopalaute ei ole erityisen hedelmällinen tapa kommentoida suunnitelmaa.

Voimassa olevien rajoitustoimien purkaminen ei saa myöskään johtaa uuteen epäsuhtaan vaikkapa niin, että turvallinenkaan kulttuuritapahtumien järjestäminen ei onnistuisi, vaikka samaan aikaan esimerkiksi baareissa asioitaisiin melko vapaasti. Kulloinkin voimassa olevan rajoitustoimien kokonaisuuden tulee olla myös oikeudenmukainen kansalaisten näkökulmasta.

Lapset ja nuoret

Koronan takia tehdyt rajoitustoimet ovat Suomessa onnistuneet paremmin kuin monissa muissa maissa. Pandemialla ja siihen vastanneilla rajoitustoimilla on kuitenkin ollut massiivisia sosiaalisia, taloudellisia ja hyvinvointivaikutuksia. Pandemia ja moninaiset rajoitustoimet eivät myöskään ole kohdelleet ihmisiä tai ammattialoja tasavertaisesti.

Rajoitustoimia on kohdistunut kohtuuttomasti lapsiin ja nuoriin suhteessa aikuisiin. Pahimmilla epidemia-alueilla nähdyt etäopetusjaksot näkyvät lasten ja nuorten oppimistuloksissa ja hyvinvoinnissa. Koulujen lisäksi myös lasten ja nuorten harrastukset ovat olleet pahimmilla epidemia-alueilla pitkiä jaksoja tauolla. Myös tämä on vaikuttanut sekä henkiseen että fyysiseen terveyteen ja lisännyt sosiaalisia ongelmia lapsilla ja nuorilla. On pelättävissä, että harrastustoiminnan tauko johtaa siihen, että monet putoavat harrastuksista.

Tässä suhteessa muistiolounnoksessa painotettu lapset ja nuoret ensin -periaate, samoin kuin huomion kiinnittäminen muiden sellaisten ryhmien tilanteeseen, joiden arvioidaan kärsineen rajoituksista eniten, ovat ensiarvoisen tärkeitä ja oikein. Välttämättä tarvittavien rajoitusten tulee kohdistua ennen muuta aikuisiin, jotta lasten ja nuorten elämää tarvitsisi rajoittaa niin vähän kuin mahdollista.

Elinkeinojen kohtelussa epäsuhtaa

Elinkeinojen kohtelussa on valitettavasti ollut epäsuhtaa. Ravintoloiden toimintaa on rajoitettu läpi pandemian, ja vaikutukset alan yrityksille ja työntekijöille ovat olleet rajut. Toisaalta laajaan ja moninaiseen kulttuuri- ja tapahtuma-alaan ovat koko pandemian ajan vaikuttaneet epäsuorasti erilaiset tiloihin ja kokoontumisiin kohdistuneet, jo ennen pandemiaa säädetyn lainsäädännön perusteella tehdyt päätökset, jotka ovat käytännössä estäneet laajalta joukolta ammatillaisia kokonaan työnsä tekemisen jo yli vuoden ajan. Myös palvelualojen usein pienet toimijat ovat monin paikoin kärsineet rajusti. Tartuntatautilakia säädettäessä vaikutuksia muun muassa elinkeinovapauteen ja myös esimerkiksi sivistyksellisiin oikeuksiin sekä oikeuteen kulttuuriin ei ole kyetty riittävän laajasti arvioimaan ja eri alojen yhdenvertaista kohtelua varmistamaan. Akuutin kriisin jälkeen tartuntatautilainsäädäntöä on arvioitava kokonaisuudessaan uudelleen, ja pyrkimyksenä tulee muun ohella olla alojen mahdollisimman yhdenvertainen kohtelu tosiasiallinen tartuntariski huomioiden.

Vaikka niin ravintola-alalle kuin kulttuuri- ja tapahtuma-alalle on pyritty ohjaamaan mittavasti erilaisia tukia, on varsinkin moninaisella kulttuuri- ja tapahtuma-alalla ollut paljon väliinputoajia. Varsinkaan itsensätyöllistäjiä ja freelancereita ei ole pystytty tukemaan niin kuin olisi pitänyt. Selvää on myös, ettei mikään tuki voi paikata taloudellisesti kaikkia aukkoja tai korvata elävää ja monipuolista kulttuuritarjontaa. Tapahtumien turvallisen järjestämisen tulee olla ensimmäisten joukossa yhteiskuntaa taas avattaessa. Kesän ulkotapahtumat tarjoavat erinomaisen mahdollisuuden turvallisiin tapahtumajärjestelyihin.

Jälkihoidon tarve

Koronapandemian jättämät jäljet ovat valtavat. Siksi akuutin kriisin jälkeen Suomi tarvitsee huolellisen toipumisohjelman. Myös kunnissa tarvitaan mittavia, erityisesti lapsiin ja nuoriin suunnattuja jälkihoito-ohjelmia. Ratkaisuja tarvitaan muun muassa koulupudokkuuteen, mielenterveysongelmiin ja syrjäytymiseen.

Moni on menettänyt työpaikkansa, ja yrittäjät ovat olleet vaikeuksissa. Työttömien asemaa, kouluttautumista ja uudelleentyöllistymistä on tuettava ja yrittäjyyttä mahdollistettava. Myös kriisin aiheuttama hoitovelka on valtava. Koronakriisistä kärsineet tulevat vielä pitkään tarvitsemaan lisätukea. Yhteiskunnassa ne, joiden tilanne oli erityisen hankala jo ennen koronaa, ovat nyt entistä vaikeammassa asemassa.

Toimet rajoilla

Samaan aikaan kun maan sisällä harkitaan rajoitusten purkamista, on äärimmäisen tärkeää, että tilanne maan rajoilla pystytään pitämään tehokkaasti hallinnassa. Tässä suhteessa on välttämätöntä, että pakolliset terveystarkastukset ovat laajassa käytössä, testitulostodistuksia hyödynnetään tehokkaasti, karanteeneja määrätään aina tarvittaessa ja suosituksia muun muassa ns. omaehtoisista karanteeneista noudatetaan. Epidemiatilanteen hallitsemiseksi viranomaisten tulee käyttää rajoilla kaikkia niitä laajoja toimivaltuuksia, jotka lainsäädäntö jo nykyisellään mahdollistaa. Mikäli rajaturvallisuudessa on yhä lainsäädännöstä johtuvia puutteita, lainsäädäntöä on tarpeen mukaan täydennettävä.

Rajat ylittävän matkustamisen avaamisessa rokotepassi voi tarjota välineen turvallisten rajanylitysten mahdollistamiseen. Maan sisällä ja esimerkiksi pääsyssä erilaisiin palveluihin rokotepassin kaltaisen ratkaisun toteutukseen liittyy todennäköisesti merkittäviä oikeudellisia haasteita.

Lopuksi

On positiivista, että hallitus avaa avoimesti koronarajoitustoimien purkamiseen liittyvää suunnittelua ja suuntaviivoja ja kuulee laajasti myös kansalaisten näkemyksiä. Toisaalta on täysin selvää, että kyse voi parhaimmillaankin olla vain niistä suuntaviivoista ja periaatteista, joiden nojalla tulevia päätöksiä tehdään. Samalla on tarpeen painottaa, että jonkinlaisia rajoitustoimia tarvitaan luultavasti jatkossakin. Niin ikään on oltava valmius reagoida tilanteen eläessä myös uusilla toimilla.

Helsingissä 15.4.2021

Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä